

Міністерство освіти і науки України

Полтавський державний педагогічний
університет ім. В.Г. Короленка

Кафедра географії та краєзнавства

*Методичні рекомендації до вивчення
“Шкільного курсу географії та методики
його викладання” за модульно-рейтинговою системою*

*Методичні рекомендації підготувала
ст. викладач Л.П. Вішнікіна*

Полтава - 2006

1. Вступ

Запропонований методичний комплекс створений відповідно програми навчальної дисципліни “Шкільний курс географії та методика його викладання”, що вивчається студентами спеціальності “Географія та історія” у 7му та 8му семестрах..

В освіті майбутнього вчителя географії важливе місце займають педагогічні та методичні знання та навички. Критерієм ефективності роботи вчителя географії на сучасному етапі є реалізація ним діяльнісного підходу до навчального процесу, зміння сформувати у дітей навички самостійного добування знань та критичне мислення. За цих умов студенти - географи повинні не тільки оволодіти теоретичними знаннями, а і навчитись застосовувати їх на практиці, навчитись моделювати навчальний процес.

Мета навчальної дисципліни – забезпечити усвідомлення студентами теоретичних основ шкільної географічної освіти та методики навчання географії.

Головні завдання навчальної дисципліни:

- ознайомити студентів зі змістом шкільного курсу географії;
- розкрити основні поняття і закономірності;
- виробити у майбутніх учителів географії методологічні основи методичного мислення і практичної діяльності по навчанню і вихованню школярів;
- навчити студентів самостійно визначати зміст і методи навчання географії;
- ознайомити з методичним апаратом технологій навчання географії.

Вивчення “Шкільний курс географії та методики його викладання” спрямоване на підвищення якості підготовки студентів до педагогічної діяльності з урахуванням складних процесів, які відбуваються в умовах розбудови освітніх систем України.

Послідовність вивчення навчального матеріалу наступна: у 7му семестрі вивчаються загальнотеоретичні та методологічні основи методики навчання географії, зміст та структура шкільного курсу географії, його концептуальні та психологічні засади. Далі вивчається процес навчання географії, методи перевірки і оцінювання результатів навчання, форми організації навчання географії.

У 8му семестрі вивчаються навчальні технології, зарубіжний досвід шкільної географії та методи наукового дослідження ефективності навчання. Фахова педагогічна практика, яку студенти проходять у цьому семестрі, є органічною складовою частиною “Шкільного курсу географії та методики його викладання”. В межах цього курсу передбачається аналіз навчально-методичного досвіду, який отримують студенти під час проходження практики.

Процес вивчення даної навчальної дисципліни передбачає:

у 7му семестрі – 38 годин лекцій, 30 годин лабораторних робіт, 40 годин самостійної роботи студентів;

у 8му семестрі – 12 годин лекцій, 18 годин лабораторних робіт, 24 години самостійної роботи студентів та проходження педагогічної практики з географії (8 залікових уроків, позакласний захід, звітна документація).

З метою підвищення до систематичної активної і самостійної роботи студентів, підвищення якості знань, забезпечення відкритості контролю та об'єктивності

оцінювання знань студентів передбачене освоєння “Шкільного курсу географії та методики його викладання” за модульно-рейтинговою системою навчання. Модульно-рейтингова система навчання забезпечує таку організацію навчального процесу, при якій вивчення студентом навчальної дисципліни відбувається шляхом послідовного і грунтовного опрацювання навчальних модулів, а оцінювання якості його роботи та рівня здобутих знань і вмінь здійснюється безпосередньо за рейтинговою системою.

Програмний матеріал курсу поділений на 5 навчальних модулів. Кожен модуль складається з трьох частин: теоретичної, практичної та самостійної роботи студентів. Шостий модуль включає педагогічну практику з географії. Студенти повинні відвідувати та конспектувати лекції, відвідувати практичні заняття та виконувати лабораторні роботи, самостійно працювати над вивченням навчальної дисципліни, проводити уроки та позакласні заходи з географії під час проходження фахової практики. Важливо навчити студентів систематично інтенсивно працювати як в аудиторії, так і самостійно.

Рекомендації до виконання різних видів робіт.

Лабораторна робота – одна з форм учбової роботи студентів, мета якої закріплення теоретичного матеріалу лекцій, більш глибоке його засвоєння, формування практичних професійних вмінь та навичок, оволодіння конкретними способами і прийомами, необхідними вчителю для самостійного моделювання та організації навчального процесу. Лабораторна робота на відміну від лекції вимагає активної участі студентів у розгляданні питань, які виносяться на обговорення.

Підготовка до лабораторної роботи здійснюється відповідно до планів лабораторних робіт, де вказані теми лабораторних робіт, питання для обговорення, практичні завдання, фрагменти навчального процесу для моделювання та демонстрації, питання винесені на самостійне вивчення, а також наводиться список основної навчально-методичної літератури.

Підготовка до лабораторної роботи містить:

- ознайомлення з питаннями, які виносяться на обговорення;
- вивчення і конспектування рекомендованої літератури;
- складання тез чи розгорнутого виступу з кожного питання, розрахованого на 3-5 хвилин;
- моделювання планів-конспектів фрагментів навчального процесу, вивчення яких включає лабораторна робота.

Особливу увагу студенти повинні приділяти опрацюванню підручників, нормативних документів, монографій, збірникам науково-методичних праць, статей в періодичних виданнях; правильно оформляти конспекти, тези, плани-конспекти фрагментів уроків.

Рекомендації до виконання лабораторних робіт:

- відповіді повинні мати логічну послідовність (починаючи від обґрунтування проблеми і закінчуючи і закінчуєчи висвітленням конкретних шляхів її вирішення);
- доповнення повинні бути по суті обговорюваного питання;

- зауваження – конструктивними, конкретними та аргументованими;
- практичні завдання виконуються у письмовій формі,
- демонстрація фрагменту уроку повинна тривати не більше 10 хвилин;
- перегляд відео фрагментів уроків передбачає їх аналіз у письмовій або усній формі.

Самостійна робота студентів включає час, використаний на вивчення конспектів лекцій, підручників, науково-методичної фахової літератури, написання доповідей, рефератів та коротких відповідей на питання, винесені на самостійне вивчення, особисту експериментально-практичну роботу під час педагогічної практики.

Рекомендації до самостійної роботи студентів:

- при вивченні матеріалу за конспектами лекцій, підручниками, науково-методичною літературою особливу увагу приділяти основним термінам та поняттям;
- для кращого розуміння та засвоювання навчального матеріалу створювати опорні структурно-логічні конспекти по кожній темі;
- під час проходження фахової практики застосовувати елементи різних навчальних технологій та аналізувати результати навчання;
- при написанні реферату пам'ятати, що він являє собою коротке викладення в письмовій формі певного наукового матеріалу і є результатом самостійного вивчення студентом науково-методичних робіт. Студент повинен продемонструвати вміння виділяти головне, бачити проблеми, яким присвячена робота, шляхи та способи їх вирішення

Реферат повинен мати чітку структуру: вступ, в якому обґруntовується важливість даного дослідження; основна частина, яка розкриває зміст роботи, її основні напрямки; висновок, в якому студент коротко представляє основні підсумки. Бажано, щоб реферат був пов'язаний з подальшою курсовою роботою.

Перевірка та оцінювання знань та навчальної діяльності студентів.

Для перевірки і оцінки знань студентів, аудиторної та поза аудиторної самостійної роботи з кожного модуля дисципліни можуть бути використані такі види контролю:

контрольні роботи, короткий письмовий контроль та тестування з ключових питань курсу під час лекцій;

усне опитування з питань винесених на обговорення або самостійне вивчення, перевірка практичних завдань, планів-конспектів уроків або фрагментів уроків, письмових аналізів та самоаналізів фрагментів уроків під час лабораторних робіт;

перевірка конспектів з самостійного вивчення матеріалів, перевірка робіт, виконаних самостійно за завданням викладача, перевірка доповідей та рефератів під час консультацій по організації самостійної роботи студентів.

Якість засвоєння теоретичного і практичного матеріалу кожного модуля перевіряється протягом семестру, а загальна оцінка знань студентів проводиться за 100-балльною шкалою за один семестр (табл.. 4).

Розподіл балів, за допомогою яких буде оцінюватися робота студентів, відбудуватиметься наступним чином:

100 – 90 - “відмінно”

89 – 75 - “добре”

74 – 60 - “задовільно”

59 і менше – “незадовільно” з можливістю повторного складання

Чітке розмежування контрольних заходів за змістом і у часі створює багатоступеневу систему контролю особистих досягнень студентів, забезпечує переорієнтацію їхніх цілей з отримання позитивної оцінки на формування стійких знань, умінь та навичок, перетворює навчання на регламентований творчий процес.

2. Структура навчальної дисципліни.

Таблиця 1. Структура навчальної дисципліни “Шкільний курс географії та методика його викладання”.

СЕМЕСТР	Розподіл годин за видами занять				Всього	Кількість навчальних модулів	Вид контролю		
	В тому числі			Лекції	Лабораторні роботи				
	Самостійна робота студентів								
VII	38	30	40		108	3	Залік		
VIII	12	18	24		54	2	Екзамен		
Всього за рік	50	48	64		162	5	Екзамен		

3. Розподіл годин за навчальними модулями та видами занять.

Таблиця 2. Розподіл годин за навчальними модулями та видами занять з дисципліни “Шкільний курс географії та методика його викладання”.

№ п/п	Назва теми	Кількість годин за видами занять				Разом
		В тому числі			Лекції	Разом
		Самостійна робота студентів				
1.	Модуль I Структура і зміст методики навчання географії. Розвиток шкільної географії та методики її навчання.	2	2	2		6
2	Структура, зміст і проблеми сучасного шкільного курсу географії, концепція навчання географії.	4	2	4		10
3..	Психологічні засади навчання географії.	4	4	4		12
Всього за модуль:		10	8	10		28
4.	Модуль II Процес навчання географії	10	6	8		24
5.	Засоби навчання географії	4	4	6		14
Всього за модуль:		14	10	14		38
6.	Модуль III Перевірка та оцінювання результатів навчання географії.	4	2	6		12
7.	Форми організації навчання географії.	10	10	10		30
Всього за модуль:		14	12	16		42
8.	Модуль IV Технології навчання географії.	6	14	8		28
Всього за модуль:		6	14	8		28
9.	Модуль V Навчання географії в зарубіжній школі.	2	2	6		10
10.	Дослідження ефективності навчання географії.	4	2	10		16
Всього за модуль:		6	4	16		26
Всього:		50	48	64		162

4. Розподіл балів за навчальними модулями та видами занять.

**Таблиця 3. Загальна система нарахування балів при вивченні навчальної дисципліни
“Шкільний курс географії та методика його викладання” за модульно-
рейтинговою системою.**

№ п/п	Модуль, елемент модуля	Вид контролю	Кількість заликових балів
	Модуль I		
1.	<p>Теоретична частина:</p> <p>Тема 1. Методика викладання географії як наука.</p> <p>Тема 2. Шкільний курс географії: зміст, структура та сучасна концепція.</p> <p>Тема 3. Принципи навчання географії.</p> <p>Тема 4. Психологічні засади навчання географії.</p> <p>Тема 5. Мотивація, стимулювання та інтенсифікація навчальної діяльності на уроках географії.</p>	<p>Контрольна робота</p>	<p>1-1,5</p> <p>1-1,5</p> <p>1-1,5</p> <p>1-1,5</p> <p>1-1,5</p>
2.	<p>Практична частина:</p> <p>Лабораторна робота 2. Сучасна концепція навчання географії.</p> <p>Лабораторна робота 1. Зміст та структура шкільного курсу географії. Планування навчальної діяльності (календарно-тематичні плани).</p> <p>Лабораторна робота 3. Поетапне формування розумових дій учнів (диференційоване, особистісно зорієнтоване навчання).</p> <p>Лабораторна робота 4. Мотивація та стимулювання навчальної діяльності.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - усне опитування (виступ, доповнення, аналіз виступу) - виступ з доповіддю з питань для самостійного вивчення - перевірка календарно-тематичних планів - перевірка планів-конспектів фрагментів уроків 	<p>1,5-3</p> <p>1,5-3</p> <p>1,5-3</p> <p>1,5-3</p>
3.	<p>Самостійна робота:</p> <p>Самостійна робота по темі 1. Розвиток шкільної географії в Україні.</p> <p>Самостійна робота по темі 2. Державний стандарт базової і повної середньої освіти.</p> <p>Самостійна робота по темі 3. Поетапне формування розумових дій учнів.</p> <p>Самостійна робота по темі 4. Формування вчителем у учнів мотивів спільної навчальної діяльності.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - перевірка конспектів - перевірка проектів організації навчальної діяльності учнів 	<p>0,5-1</p> <p>0,5-1</p> <p>0,5-1</p> <p>0,5-1,5</p>
	Разом по модулю I		13-24

Модуль II			
1.	<p>Теоретична частина:</p> <p>Тема 6. Формування географічних уявлень, понять, вмінь та навичок Тема 7. Формування географічних образів, причинно-наслідкових зв'язків Тема 8. Методи та методичні прийоми навчання географії. Словесні прийоми навчання. Тема 9. Наочні та практичні прийоми навчання та їх застосування на уроках географії. Тема 10. Проблемне навчання, формування критичного мислення. Тема 11. Засоби навчання географії. Тема 12. Навчально-методичний комплекс з географії.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - тестовий контроль - короткий письмовий контроль 	1-1,5 1-1,5 1-1,5 1-1,5 1-1,5 1-1,5 1-1,5
2.	<p>Практична частина:</p> <p>Лабораторна робота 5. Формування географічних уявлень та понять (застосування словесних та наочних прийомів). Лабораторна робота 6. Формування причинно-наслідкових зв'язків (проблемне навчання). Лабораторна робота 7. Формування вмінь та навичок (застосування практичних прийомів). Практичні роботи. Лабораторна робота 8. Формування географічних образів (застосування аудіо- та відео-засобів, художніх творів). Лабораторна робота 9. Робота з картографічними засобами (практичні роботи, контроль знань та вмінь).</p>	<ul style="list-style-type: none"> - усне опитування (виступи, аналіз виступів, доповнення) - перевірка моделювання фрагментів уроків у письмовій формі - демонстрація фрагментів уроків - аналіз відео-фрагментів уроків - короткий письмовий контроль 	1,5-3 1,5-3 1,5-3 1,5-3 1-3
3.	<p>Самостійна робота:</p> <p>Самостійна робота по темі 6. Психологічні особливості формування уявлень, понять, вмінь та навичок у учнів різного віку. Самостійна робота по темі 7. Формування географічних образів при вивченні фізичної географії світу. Самостійна робота по темі 8. Використання художніх творів на уроках географії. Самостійна робота по темі 9. Відео- та аудіо-матеріали на уроках географії. Самостійна робота по темі 10. Формування критичного мислення у школярів. Самостійна робота по темі 11. Комп'ютерне навчання географії. Самостійна робота по темі 12. Географічний майданчик.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - перевірка конспектів - виступи з повідомленнями - аналіз науково-методичної літератури - аналіз статей періодичних видань - реферати 	1-1,5 1-1,5 1-1,5 1-1,5 1-1,5 1-1,5
	Разом по модулю II		21-36

Модуль III			
1.	<p>Теоретична частина:</p> <p>Тема 13. Перевірка та оцінювання результатів навчання на уроках географії.</p> <p>Тема 14. Характеристика та аналіз основних форм і видів контролю навчальних досягнень учнів.</p> <p>Тема 15. Сучасний урок географії.</p> <p>Тема 16. Нетрадиційні форми проведення уроку.</p> <p>Тема 17. Застосування інтерактивних форм навчання.</p> <p>Тема 18. Підготовка вчителя до уроку та його моделювання.</p> <p>Тема 19. Позакласна робота вчителя географії.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - короткий письмовий контроль - тестовий контроль 	1-1,5 1-1,5 1-1,5 1-1,5 1-1,5 1-1,5 1-1,5 1-1,5
2.	<p>Практична частина:</p> <p>Лабораторна робота 10. Види і форми контролю навчальних досягнень учнів.</p> <p>Лабораторна робота 11. Урок засвоєння нових знань. Аналіз уроку.</p> <p>Лабораторна робота 12. Комбінований урок. Самоаналіз уроку.</p> <p>Лабораторна робота 13. Курс “Загальна географія”. Сюжетно-рольові ігри. 6 клас.</p> <p>Лабораторна робота 14. Курс “Фізична географія материків та океанів”. Ігри-змагання. 7 клас.</p> <p>Лабораторна робота 15. Курс “Фізична географія України”. Задачі з географії. 8 клас.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - усне опитування (виступи, аналіз виступів, доповнення) - моделювання фрагментів уроків - демонстрація фрагментів уроків - аналіз відео-фрагментів уроків - тестовий контроль 	2-3 2-3 2-3 2-3 2-3 2-3
3.	<p>Самостійна робота:</p> <p>Самостійна робота по темі 13. Тестовий контроль на уроках географії.</p> <p>Самостійна робота по темі 14. Об'єктивність оцінювання навчальних досягнень учнів.</p> <p>Самостійна робота по темі 14. Диференційовані завдання для контролю знань та вмінь учнів.</p> <p>Самостійна робота по темі 15. Домашня робота у навчанні географії.</p> <p>Самостійна робота по темі 16. Театралізовані ігри.</p> <p>Самостійна робота по темі 17. Уроки-конференції.</p> <p>Самостійна робота по темі 18. Значення аналізу та самоаналізу уроку.</p> <p>Самостійна робота по темі 19. Тиждень географії.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - перевірка конспектів - виступи з повідомленнями - аналіз науково-методичної літератури - аналіз статей періодичних видань - реферати 	1-1,5 1-1,5 1-1,5 1-1,5 1-1,5 0,5-1,5 0,5-1
	Разом по модулю III		26-40

Модуль IV			
1.	<p>Теоретична частина:</p> <p>Тема 20. Теоретичні засади технологізації навчання. Тема 21. Технологія застосування графічного моделювання. Тема 22. Технології в навчанні географії.</p>	<p>- контрольна робота</p>	1-1,5 1-1,5 1-1,5
2.	<p>Практична частина:</p> <p>Лабораторна робота 16. Графічне моделювання на уроках географії. Лабораторна робота 17. Методика застосування структурно-логічних конспектів. Лабораторна робота 18. Модульно-рейтингова технологія. Лабораторна робота 19. Сугестопедична технологія. Лабораторна робота 20. Програмоване навчання та метод проектів. Лабораторна робота 21. Курс “Соціально-економічна географія України”. 9 клас. Ділові ігри. Лабораторна робота 22. Курс “Соціально-економічна географія світу”. 10 клас. Лекційно-семінарська технологія.</p>	<p>- усне опитування (виступи, аналіз виступів, доповнення) - моделювання фрагментів уроків - демонстрація фрагментів уроків - аналіз відео-фрагментів уроків - написання планів-конспектів уроків - тестовий контроль</p>	2-3 2-3 2-3 2-3 2-3 2-3 2-3 2-3 2-3 2-3 2-3 2-3
3.	<p>Самостійна робота:</p> <p>Самостійна робота по темі 20. Історичний аналіз процесу технологізації навчання. Самостійна робота по темі 20. Психолого-теоретичні засади навчального моделювання. Самостійна робота по темі 21. Застосування графічних сигналів на уроках (за В.Ф. Шаталовим). Самостійна робота по темі 21. Методика застосування ЛОС (М.С. Винокур). Самостійна робота по темі 22. Технологія проектної діяльності. Самостійна робота по темі 22. Технологія групового навчання. Самостійна робота по темі 22. Комп’ютерне навчання на уроках географії.</p>	<p>- перевірка конспектів - виступи з повідомленнями - аналіз науково-методичної літератури - аналіз статей періодичних видань - реферати</p>	1-1,5 1-1,5 0,5-1 0,5-1 0,5-1 0,5-1 1-1,5
	Разом по модулю IV		22-34

Модуль V			
1.	<p>Теоретична частина:</p> <p>Тема 23. Навчання географії у зарубіжній школі. Тема 24. Методи наукового дослідження в методиці навчання географії. Тема 25. Визначення ефективності навчання географії.</p>	<p>- контрольна робота</p>	1-1,5 1-1,5 1-1,5
2.	<p>Практична частина:</p> <p>Лабораторна робота 23. Психолого-педагогічне дослідження. Лабораторна робота 24. Навчальний експеримент.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - усне опитування (виступи, аналіз виступів, доповнення) - моделювання етапів педагогічного дослідження - демонстрація методів педагогічного дослідження - перевірка контролюючих тестів - короткий письмовий контроль 	1-3 1-3
3.	<p>Самостійна робота:</p> <p>Самостійна робота по темі 23. Зміст географічної освіти в різних регіонах світу. Самостійна робота по темі 23. Технології навчання географії в зарубіжній школі. Самостійна робота по темі 24. Застосування методу тестування у психолого-педагогічному дослідженні. Самостійна робота по темі 24. Оформлення та інтерпретація результатів навчального експерименту. Самостійна робота по темі 24. Застосування математично-статистичних методів у навчальному експерименті.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - перевірка конспектів - виступи з повідомленнями - аналіз науково-методичної літератури - аналіз статей періодичних видань - реферати 	0,5-1 0,5-1 0,5-1 0,5-1 1-1,5
	Разом по модулю V		8-16

5. Оцінювання навчальних досягнень студентів.

Таблиця 4. Розподіл балів, що присвоюються студентам.

Розподіл протягом семестру	Кількість балів
Навчальний модуль I	13-24
Навчальний модуль II	21-36
Навчальний модуль III	26-40
Всього за семестр:	60-100
Навчальний модуль IV	22-34
Навчальний модуль V	8-16
Навчальний модуль VI (фахова педагогічна практика)	30-50
Всього за семестр:	60-100

За вищезазваними балами встановлено таку шкалу оцінювання:

- **в цілому за курс** (табл. 5)

Таблиця 5. Шкала оцінювання навчальних досягнень студентів за курс.

Оцінка	Навчальна частина курсу			Практична частина курсу	Всього за курс
	7-й семестр	8-й семестр	Разом		
“відмінно”	100-90	50-45	150-135	50-45	200-180
“добре”	89-75	44-38	134-112	44-38	179-150
“задовільно”	74-60	37-30	111-90	37-30	149-120
“незадовільно” з можливістю повторного складання	59 і менше	29 і менше	89 і менше	29 і менше	119 і менше

- **за окремими елементами оціночних блоків:**

поточний контроль по темах – 0-1,5 бала (0 - незадовільно; 0,5-задовільно; 1 - добре; 1,5 – відмінно; у випадку відсутності студента на лекції знімається 1 бал);
під час роботи на практичному занятті (лабораторні роботи) -- 0-3 бала

- участь у обговоренні питання - 0-1,5 бала (0 - незадовільно; 0,5 - задовільно; 1 - добре; 1,5 – відмінно);
- виступ з доповіддю з питання для самостійного вивчення – 0-1,5 бала (0 - незадовільно; 0,5 - задовільно; 1 - добре; 1,5 – відмінно);

- виконання практичного завдання - 0-1,5 бала (0 - незадовільно; 0,5 - задовільно; 1 - добре; 1,5 – відмінно);
- демонстрація фрагменту уроку - 0-1,5 бала (0 - незадовільно; 0,5 - задовільно; 1 - добре; 1,5 – відмінно);
- у випадку відсутності студента на лабораторній роботі знімається 1 бал;

самостійна робота – 0-3 бала

- перевірка конспекту - 0-1 бал (0 – немає конспекту; 0,5 – не зараховано; 1 – зараховано);
- аналіз науково-методичної статті – 0-1,5 бала (0 - відсутність статті; 0,5 – наявність статті; 1 – структурно-логічний конспект статті; 1,5 - структурно-логічний конспект та аналіз статті);
- план-конспект уроку – 0-3 бала (0 - немає плану-конспекту; 1 – задовільно; 2 – добре; 3 – відмінно);
- реферат – 0-3 бала (0 - немає реферату; 1 – задовільно; 2 – добре; 3 – відмінно);

фахова педагогічна практика – 0-40 балів

- 8 залікових уроків по 0-5 балів (0 – не проведено; 3 – задовільно; 4 – добре; 5 – відмінно);
- позакласний захід 0-5 балів (0 – не проведено; 3 – задовільно; 4 – добре; 5 – відмінно);
- оформлення звітної документації 0-5 балів (0 – документація відсутня; 3 – задовільно; 4 – добре; 5 – відмінно).